

PATRIA KONSTANTINOUPOLEOS

Lesbrief van Stichting Zenobia

De stadsgeschiedenis
van Constantinopel

Wat ga je in deze lessenserie leren?

- Je kunt korte verhalen in het Grieks van de Byzantijnse wereld vertalen naar het Nederlands.
- Je kunt enkele verschillen tussen het klassiek Grieks en het Grieks van de Byzantijnse wereld benoemen.
- Je kunt enkele belangrijke plekken in Constantinopel (Istanbul) benoemen.
- Je kunt in je eigen woorden enkele Griekse mythen navertellen en uitleggen hoe deze in Byzantijnse verhalen verbonden werden aan de geschiedenis van Constantinopel.
- Je kunt reflecteren op de portrettering van leiders (met name keizers) en op de positie van mannen en vrouwen in de Byzantijnse verhalen.

Kaart van Constantinopel, met locaties van beroemde gebouwen en plekken in de teksten van de lessenreeks

Inleiding

Wist je dat mensen nog steeds Oudgrieks lezen en schrijven in de tiende eeuw na Christus? Met dat Grieks ga je in deze lessenreeks kennismaken. Bij Grieks denk je misschien aan beroemde schrijvers zoals Homeros, Plato en Euripides, of aan de stad Athene en andere oud-Griekse steden. Maar Grieks (en Latijn) werd nog steeds gebruikt lang na het traditionele 'einde' van de klassieke oudheid. Dit gebeurde in grote delen van Europa, West-Azië en Noord-Afrika.

Deze lessenreeks stelt de grenzen van de klassieke oudheid als tijdvak ter discussie, door de aandacht te richten op teksten uit een latere periode en uit een ander deel van de wereld dan Athene of Rome. Ze zijn geschreven in de tiende eeuw in Constantinopel, de hoofdstad van het Oost-Romeinse Rijk. In deze stad werd voornamelijk Grieks gesproken en geschreven.

Het Oost-Romeinse Rijk

Vanaf het einde van de derde eeuw werd het te lastig om het enorme Romeinse Rijk door één persoon te laten besturen. Het lukte keizer Constantijn nog om het rijk in zijn eentje te besturen, maar na zijn dood waren er meestal twee keizers aan de macht: een voor het Oosten, een ander voor het Westen (zie afb. 1). De scheidslijn tussen oost en west was niet alleen bestuurlijk van aard. Er waren altijd al cultuur- en taalverschillen, die in de loop der tijd groter werden. De mensen in het oostelijk deel spraken vooral Grieks, terwijl men in het westelijk deel Latijn sprak.

Afb. 1 Kaart van het West- en Oost-Romeinse Rijk

Het West-Romeinse Rijk viel uiteindelijk in het jaar 476 na Christus. Het Oost-Romeinse Rijk, met Constantinopel als hoofdstad, bleef echter nog lang bestaan in de periode die wij nu 'de middeleeuwen' noemen. Het Oost-Romeinse Rijk wordt ook wel het Byzantijnse Rijk genoemd. Het duurde tot het jaar 1453 voordat een ander sterk rijk Constantinopel definitief veroverde op het Oost-Romeinse Rijk. Dit was het islamitische Ottomaanse Rijk. Hoewel de Ottomanen een eigen Turkse taal hadden, betekende de wisseling van de macht nog niet meteen het einde van de Griekse taal en cultuur in de stad. Veel inwoners bleven nog eeuwenlang Grieks spreken. Zelfs de moderne naam van de stad lijkt afgeleid te zijn van het Grieks. Constantinopel werd namelijk steeds vaker 'Istanbul' genoemd, wat waarschijnlijk komt van εἰς τὴν πόλιν ('naar de stad'). In 1930, na de val van het Ottomaanse Rijk, veranderde de Republiek Turkije officieel de naam van de stad naar Istanbul, zoals wij het nu kennen.

Keizer Constantijn

Naast de splitsing van het Romeinse Rijk, zou nog een ander moment een logisch beginpunt kunnen zijn voor de geschiedenis van het Oost-Romeinse Rijk. In het jaar 330 na Christus besloot de Romeinse keizer Constantijn (ook wel bekend als Constantijn de Grote) de oude stad Byzantion tot hoofdstad van het Oost-Romeinse Rijk te maken. Hierdoor staat het Oost-Romeinse Rijk ook wel bekend als Byzantium of het Byzantijnse Rijk. Sinds de herstichting werd de stad Constantinopel genoemd, vaak met de bijnaam 'het nieuwe Rome'. De inwoners van Constantinopel noemden zichzelf ook Ῥωμαῖοι, Romeinen. Ze leefden immers al eeuwenlang in het Romeinse Rijk en

beschouwden zichzelf cultureel en etnisch gezien als Romeinen, ondanks dat ze Grieks spraken. De term Ἕλληνες ('Grieken') werd ook wel gebruikt, maar hiermee werden vooral mensen bedoeld die de Olympische goden nog aanbaden.

Constantijn was niet alleen belangrijk voor het Romeinse Rijk vanwege zijn rol in de stadsontwikkeling van Constantinopel. Behalve als (her)stichter, staat hij ook bekend als de eerste keizer die het christendom omarmde. Er is onder oudheidkundigen veel discussie over hoe christelijk Constantijn daadwerkelijk zou zijn geweest, maar feit is dat hij zich aan het einde van zijn leven liet dopen tot christen. Ook liet

Afb. 2 Mozaïek (waarschijnlijk late tiende eeuw) met Constantijn die de stad 'doneert' aan de heilige Maagd Maria. De kunstenaar presenteerde Constantijn zo als 'stichter' van de stad.

hij veel kerken bouwen. In de eeuwen na zijn dood werd het christendom de belangrijkste religie in het Romeinse Rijk. In de late vierde eeuw werd het zelfs de staatsgodsdienst. Mede dankzij zijn reputatie als eerste christelijke keizer, werd Constantijn een grote rol toegekend in de Byzantijnse geschiedschrijving. Ook in een aantal teksten in de lessenreeks staat hij centraal als stichter en als christen. Tegelijkertijd zullen we zien dat herinneringen aan de oude Olympische goden nog steeds levendig waren en een integraal onderdeel vormden van hoe de inwoners van Constantinopel hun eigen stadsgeschiedenis zagen.

Oudgrieks en middeleeuws Grieks

Afgezien van hun christelijke en Romeinse identiteit beschouwden de Byzantijnen zichzelf ook als de culturele erfgenamen van de oude Grieken. Zij lazen op school nog steeds werken van oude schrijvers, zoals de Ilias en de Odyssee van Homeros en de toespraken van de Atheense redenaar Demosthenes. Het Grieks dat ze in de late oudheid en de middeleeuwen gebruikten, was echter nogal veranderd ten opzichte van het Oudgrieks; zij lazen Grieks als een 'oude' taal, net als wij. Dood was de taal echter niet, want schrijvers in het Byzantijnse Rijk probeerden meestal te schrijven in een klassieke oftewel 'Attische' stijl. Bij het vertalen van de teksten in deze lessenreeks zul je dus misschien merken dat de Griekse zinnen grotendeels de grammatica en het vocabulaire van het Oudgrieks volgen, maar soms wat afwijken. Misschien zal het je ook opvallen dat het Latijn invloed heeft gehad op het middeleeuws Grieks. De teksten bevatten namelijk leenwoorden die zijn overgenomen uit het Latijn.

De teksten in deze lessenreeks: De Patria van Constantinopel

De teksten die in deze lessenreeks centraal staan, zijn legendes omtrent de stichting van Constantinopel en anekdotes over bekende gebouwen in de stad. Ze komen uit een tiende-eeuwse verhalenbundel, genaamd de *Patria van Constantinopel*. *Patria* betekent zoiets als 'lokale geschiedenis'. Dit was een vorm van geschiedschrijving, waarbij de geschiedenis van een specifieke plek centraal stond. De *Patria van Constantinopel* (hierna: *Patria*) bestaat uit vier boeken met verhalen over de stad. Alleen het eerste boek bevat zo'n lokale geschiedenis. De overige boeken bevatten teksten over de monumenten in de stad. De verhalenbundel zoals die nu nog bestaat moet in het jaar 989 of 990 na Christus verzameld en opgeschreven zijn. De schrijver van de verhalenbundel is onbekend.

In de late oudheid en de middeleeuwen was het gebruikelijk om teksten van verschillende schrijvers samen te voegen. Dit deden ze om zo kennis over een bepaald thema te bundelen. Daarbij vond men het niet altijd van belang om precies te benoemen van welke auteur welk fragment afkomstig was. Tijdens zulke samenvoegingen kon de samensteller van de verzameling ook zelf dingen toevoegen, veranderen of verbeteren aan de geselecteerde oudere teksten. Zoals veel middeleeuwse teksten,

heeft ook de *Patria* zo'n complexe ontstaansgeschiedenis. Het eerste boek, dat de legendarische geschiedenis van Constantinopel beschrijft, is grotendeels overgenomen uit het eerdere werk van Hesychios van Milete, die in de zesde eeuw na Christus in Constantinopel leefde. De tiende-eeuwse samensteller van de *Patria* heeft de tekst van Hesychios echter niet een-op-een overgenomen: hier en daar heeft hij de tekst wat aangepast en het tweede deel van boek 1 bestaat zelfs geheel uit nieuw materiaal. Over de oorsprong van de verhalen uit het tweede, derde en vierde boek weten we nog minder. Waarschijnlijk reflecteren ze verhalen die lange tijd alleen mondeling werden doorgegeven vanaf de zesde tot en met de tiende eeuw. Ze geven dus een goed beeld van verhalen die zeker in de late tiende eeuw in omloop waren, maar wellicht al eerder.

In deze lessenreeks maak je kennis met de Griekse taal zoals die geschreven werd in de tiende eeuw na Christus. Daarnaast duik je in verhalen over Constantinopel. De stadslegendes portretteren Romeinse keizers, christelijke heiligen en Griekse goden. Hoewel het waarheidsgehalte van de legendes twijfelachtig is, reflecteren ze wel drie elementen die Constantinopel zo kenmerkten. Politiek gezien lag het in het Oost-Romeinse Rijk, religieus gezien waren de meeste inwoners christelijk, en cultureel gezien was het oude Griekenland nog onverminderd belangrijk.

Tekst 1: *Patria* 1.4-6

De reis van prinses Io

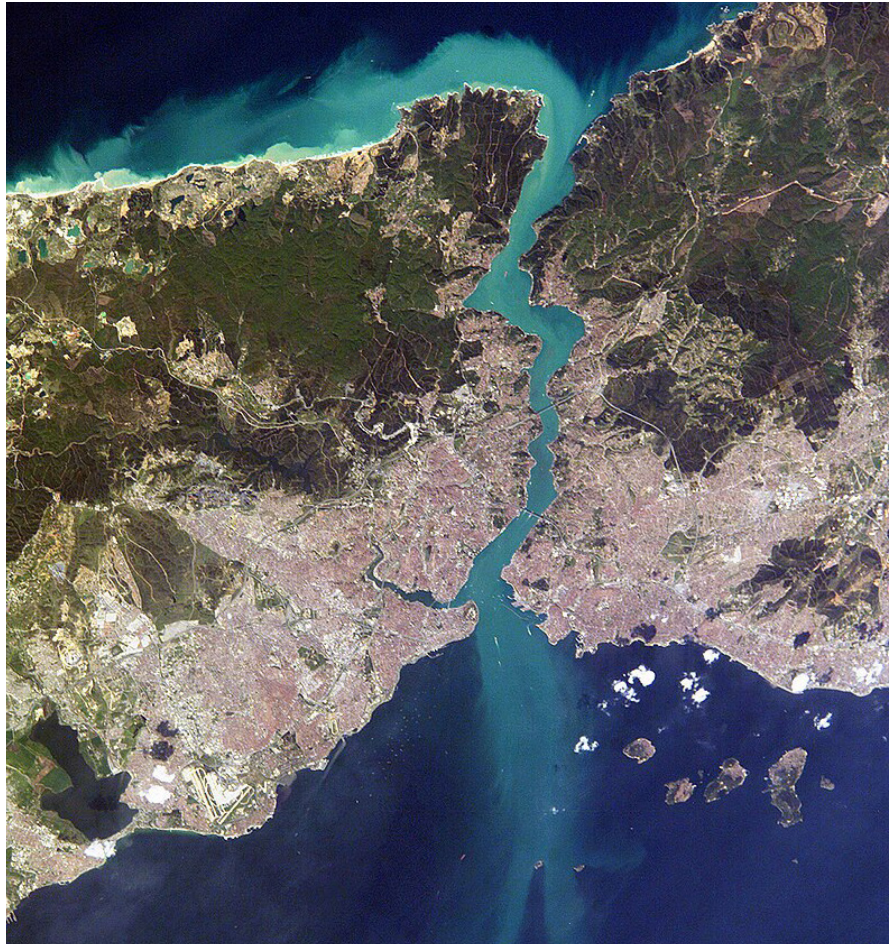
Constantinopel ligt aan de Bosporus, een zeestraat in het huidige Turkije (zie afb. 3). Daar ligt ook de beroemde riviermonding die de Gouden Hoorn wordt genoemd. In de Byzantijnse tijd gaven ze die plek ook al deze naam. Hesychios van Milete legt uit hoe men in lokale legendes de naam van de zeestraat en de riviermonding heeft verklaard.

- 1 Οἱ μὲν οὖν διαφόροις ἐχρήσαντο λόγοις, ἡμεῖς δὲ πιθα-
2 νὴν τὴν ἱστορίαν τοῖς ἐντυγχάνειν ἐθέλουσιν παραστήσαι
3 βουλόμενοι ἐκ τῆς Ἰνάχου θυγατρὸς Ἰοῦς τὴν ἀρχὴν
4 προσφόρως ποιούμεθα. Ἰνάχου γὰρ τοῦ Ἀργείων βασι-
5 λέως γέγονε θυγάτηρ Ἰώ. Ταύτης τὴν παρθενίαν ἐφύλατ-
6 τεν Ἄργος, ὃν πολυόμματον λέγουσιν. Ἐπεὶ δὲ Ζεὺς ἐρα-
7 σθεὶς τῆς κόρης πείθει τὸν Ἑρμῆν δολοφονῆσαι τὸν
8 Ἄργον, λυθείσης δ' αὐτῇ τῆς παρθενίας ὑπὸ Διὸς εἰς βοῦν
9 μεταβάλλεται.
10 Ἦρα δὲ χολωθείσα ἐπὶ τῷ γενομένῳ οἴστρον ἐπιπέμπει
11 τῇ δαμάλει καὶ διὰ πάσης αὐτὴν ἐλαύνει ξηρᾶς τε καὶ
12 ὑγρᾶς.
13 Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὴν Θρακῶν ἀφίκετο χώραν, ὄνομα
14 μὲν τῷ τόπῳ καταλέλοιπε Βόσπορον, αὐτὴ δὲ πρὸς τὸ
15 καλούμενον Κέρας ἐπανελθοῦσα, καθ' ὃ Κύδαρός τε καὶ
16 Βαρβύσης συμμίσγονται τοῖς ἐνοικοῦσι προθεσπίζοντες
17 τὰ ἐσόμενα, παρὰ τὸν Σεμέστρης βωμὸν τὴν λεγομένην
18 Κερόεσσαν ἀπεκύησε κόρην, ἐξ ἧς καὶ Κέρας ὁ τόπος

Grammaticatip

Tijdens het lezen van deze en de volgende teksten is het essentieel om bekend te zijn met het participium. Het participium is een uitdagende werkwoordsvorm in het Grieks die ook in de Byzantijnse tijd veelvuldig gebruikt werd. Neem gerust nog eens de voorbeelden in je lesboek erbij om uitgebreid de tijdsvormen en alle mogelijke gebruikswijzen van het participium te bestuderen!

- 19 ὠνόμασται. Ἄλλοι δὲ μᾶλλον τῇ θέσει τοῦ χωρίου τοῦνομα
20 προστιθέασιν, οἱ δὲ τῇ τῶν καρπῶν εὐφορίᾳ τὸ τῆς Ἀμαλ-
21 θείας αἰγὸς κέρας προσαγορεύουσιν.

Afb. 3 Afbeelding van de Bosporus, de Gouden Hoorn
en de Zee van Marmara

Vertaalhulp

1	οἱ μὲν	sommigen
	ὁ λόγος	verklaring
1-4	ἡμεῖς δὲ (...) ποιούμεθα	<i>lees als:</i> ἡμεῖς δὲ τὴν ἀρχὴν ἐκ Ἰοῦς, τῆς Ἰνάχου θυγατρὸς, προσφόρως ποιούμεθα, τὴν πιθανὴν ἱστορίαν τοῖς ἐντυχάνειν ἐθέλουσιν παραστήσαι βουλόμενοι

1-2	πιθανὴν (...) παραστῆσαι	<i>afhankelijk van</i> ἡμεῖς βουλόμενοι
2	τοῖς (...) ἐθέλουσιν	<i>zelfstandig gebruikt participium</i>
	ἐντυγχάνω	<i>hier: lezen</i>
	παρίστημι	geven, voorstellen
3	ὁ Ἴναχος	Inachos, <i>mythische koning van de stad Argos op de Peloponnesos</i>
	ἡ Ἰώ, Ἰοῦς	Io, <i>mythische prinses</i>
4	ποιοῦμαι	<i>hier: vinden, achten, let op: τὴν ἀρχὴν (ἐκ τῆς Ἰνάχου θυγατρὸς Ἰοῦς) (3) is het lijdend voorwerp</i>
	ὁ Ἀργεῖος	Argiver, <i>een inwoner van de Griekse stad Argos</i>
5/8	ἡ παρθενία	maagdelijkheid
6/8	ὁ Ἄργος	Argos, <i>een mythische reus met honderd ogen ("Argusogen") over zijn hele lichaam, waarvan slechts één paar ogen tegelijk rustte</i>
6	πολύομματος	veelogig
7	δολοφονέω	(verraderlijk) vermoorden
8	λυθείσης (...) παρθενίας	<i>genitivus absolutus</i>
	λύω	<i>inf. aor. pass. λυθῆναι, hier: te zijn geschonden in de oudheid, maar ook in latere tijd, werd verkrachting door goden meestal "verzachtend" omschreven</i>
	αὐτῇ	<i>lees: αὐτῆς</i>
10	ἐπὶ + dat.	door, om
	τῷ γενομένῳ	<i>zelfstandig gebruikt participium van γίγνομαι, hier: deze gebeurtenis</i>
11	ἡ δάμαλις, -εως	een jonge koe
	ἐλαύνω	(iets) drijven over
	ἡ ξηρά	land, lett. 'het droge'
12	ἡ ὑγρὰ	zee, lett. 'het natte'

13	πρὸς + acc. ὁ Θραῖξ, -κός	bij Thrakiër, de Thrakiërs leefden in het gebied tussen het huidige Griekenland, Bulgarije en Turkije
14	ὁ Βόσπορος	Bosporus, lett. 'Koe-oversteek', zeestraat tussen de Zee van Marmara en de Zwarte Zee
15	καλούμενος	zogenaamd(e)
15/18/21	Κέρας καθ' ὃ Κύδαρος τε καὶ Βαρβύσης	Hoorn, een riviermonding bij het huidige Istanbul die tegenwoordig de Gouden Hoorn wordt genoemd waar Kydaros en Barbyses, twee rivieren bij Istanbul (huidige namen: Alibey en Kâğıthane)
16	προθεσπίζω	voorspellen
17	τὰ ἐσόμενα ἡ Σεμέστρα	de toekomst Semestra, een lokale waternimf. In latere tijd stond er een heiligdom voor haar op die plek
18	ἡ Κερόεσσα ἀποκυέω ἐξ ἧς	Keroessa, haar naam betekent "Gehoornde". Ze werd in de oudheid dan ook afgebeeld als een vrouw met hoorns. Ze stond later bekend als moeder van Byzas, stichter van Byzantion oftewel Constantinopel baren hier: naar wie
19	ἡ θέσις, -εως	ligging, vorm
20	ἡ εὐφορία ἡ Ἀμάλθεια	vruchtbaarheid vertaal als dativus van oorzaak Amaltheia, mythische nimf die de oppergod Zeus zou hebben opgevoed op het eiland Kreta. Zij deed dat met melk van een geit, maar in andere tradities was zij zelf een geit. Nadat een hoorn van de geit (of haar dus) afbrak, werd dit een magische 'hoorn des overvloeds'

Opdracht I

1. Wat betekent 'Ταύτης τὴν παρθενίαν ἐφύλαττεν Ἄργος' (regel 5-6)?
2. Waar moest Argos dus voor zorgen? Leg uit in eigen woorden.
3. Waarom wilde Zeus Argos laten doden (regels 6-9)?
4. De mythe van prinses Io is een bekende in de Griekse mythologie. Ga op zoek naar een vertelling van deze mythe. Sommige details komen wellicht niet geheel overeen met de versie van Hesychios. Wat valt op aan de chronologie van de vertelde mythe? Komt die overeen met andere versies van de mythe?
5. In regel 13 t/m 19 wordt de oorsprong van de naam van de zeestraat de 'Bosporus' en van de naam van de riviermonding de '(Gouden) Hoorn' verklaard. Wat heeft de naam 'Bosporus' met het verhaal van Io te maken in de vertelling van Hesychios?
6. Hesychios geeft drie naamsverklaringen voor de riviermonding, de (Gouden) Hoorn: de eerste heeft te maken met Κερόεσσα (r.18), de tweede met ἡ θέσις (r.19), de derde met τὸ τῆς Ἀμαλθείας αἰγὸς κέρας (r.20-21). Welke verklaring lijkt jou het meest waarschijnlijk en waarom? Je kunt ter inspiratie ook nog eens kijken naar afb. 3.

Tekst 2: *Patria* 1.16-17

Hulp uit onverwachte hoek(en)

Volgens een legende was Byzantion gesticht door de halfgod Byzas. Hesychios van Milete vertelt hoe Byzas met de hulp van Poseidon en Apollo de sterke stadsmuren zou hebben gebouwd en hoe hij vele tempels en heiligdommen voor verschillende goden liet oprichten. Na de stichting zou hij de nieuwe stad al meteen hebben moeten verdedigen tegen oprukkende vijanden vanuit Thrakië. Byzas doodt hun leider en drijft de troepen terug. Met Byzas op veldtocht blijft de stad echter onbeschermd achter en staat er alweer een andere groep vijanden voor de deur. Phidaleia, de vrouw van Byzas, en slangen spelen een hoofdrol in de verdediging van de stad.

- 1 Ὁ μὲν οὖν Βύζας μετὰ τὴν εἰρημένην νίκην ὡς ἐπὶ τὴν
- 2 Θράκην ἤλαυνε τοὺς πολεμίους, Ὀδρύσης ὁ τῶν Σκυθῶν
- 3 βασιλεὺς περαιωθεὶς τὸν Ἰστρον καὶ πρὸς αὐτὰ διελθὼν
- 4 τὰ τῆς πόλεως τεῖχη ἐπολιόρκει τοὺς ἔνδον. Πρὸς ὃν ἡ τοῦ
- 5 Βύζαντος γυνή, ἡ θαυμαστὴ Φιδάλεια, μηδὲν τι καταπλα-
- 6 γεῖσα τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, ἀλλὰ τῇ γυναικεῖα χρη-
- 7 σαμένη χειρὶ διηγωνίσατο σοφισαμένη τὸν βάρβαρον τῇ
- 8 τῶν δρακόντων συμμαχίᾳ.
- 9 Ὡς γὰρ τοὺς κατὰ τὴν πόλιν ὄφεις εἰς ἓν τι χωρίον συλ-
- 10 λαβοῦσα ἐφρούρει, ἀθρόως τοῖς ἐναντίοις ἐπιφανεῖσα
- 11 δίκην βελῶν ἢ ἀκοντίων ἔπεμπε τὰ θηρία καὶ πλείστους
- 12 λυμνηαμένη τούτῳ τῷ τρόπῳ διέσωσε τὴν πόλιν. Ἐντεῦθεν
- 13 τοίνυν ἀρχαῖος μῦθος φέρεται μὴ δεῖν τοὺς κατὰ τὴν πόλιν
- 14 ἀλίσκομένους ἀπολλύειν ὄφεις, οἷα εὐεργέτας αὐτοὺς γε-
- 15 νομένους.

Vertaalhulp

1/5	ὁ Βύζας, -ντος	Byzas, de legendarische stichter van Byzantion. Volgens Hesychios was Byzas de zoon van Keroessa (dochter van Io) en Poseidon, een halfgod dus
	εἰρημένος	besproken
	ὡς ἐπὶ + acc.	tot aan
2	ἤλαυνε	let op het augment
	ὁ Ὀδρύσης	Odryses, de legendarische stichter van een oud koninkrijk in Thrakië, het Odrysische koninkrijk (dat grofweg hedendaags Bulgarije besloeg)
	οἱ Σκύθαι	Skythen, Byzantijnse schrijvers noemden vele (nomadische) volken Skythen, dus het is niet altijd duidelijk in de teksten over welk volk het nu gaat. Het lijkt er op dat Hesychios hier ofwel de Odrysen en de Skythen verwart als één volk ofwel dat hij de Odrysen Skythen noemt. Het Skythische volk leefde ten noorden van de Donau (Istros)
3	περαιώω	oversteken
	ὁ Ἴστρος	Istros, de antieke naam voor de rivier de Donau
4	οἱ ἔνδον	de inwoners
	Πρὸς ὃν	tegenover hem (t.o.v. Ὀδρύσης ὁ τῶν κυθῶν βασιλεὺς/ τὸν βάρβαρον)
5	μηδέν τι	helemaal niet
	καταπλήσσω + acc.	aor. pass. καταπλήγην, onder de indruk zijn van
7	διαγωνίζομαι + acc.	iemand/iets bestrijden
	σοφίζομαι	hier: een plan bedenken
8	ἡ συμμαχία	verbond
9	ὁ ὄφεις, -εως	slang
9-10	συλλαβοῦσα ἐφρούρει	vertaal als twee persoonsvormen na elkaar
10	ἄθρόως	hier: plotseling

	ἐπιφανείσα	<i>participium aor. pass. van ἐπιφαίνω, congrueert met het onderwerp van de zin (nl. Phidaleia)</i>
11	δίκην + <i>gen.</i> πέμπω	op de manier van, als <i>hier: gooien</i>
12	Ἐντεῦθεν	vandaar
13	φέρομαι + <i>a.c.i.</i> δεῖν	<i>hier: verteld worden, overgeleverd worden</i> <i>infinitivus van δεῖ</i>
14	οἷα + <i>part.</i>	aangezien

Opdracht II

1. Wie belegerde welke stad in regel 4?
2. Wat deed Phidaleia met de slangen in de stad, waarmee ze de stad hielp verdedigen?
3. Waarom mochten slangen in de stad niet gedood worden?
4. In regel 4 staat het woord τὸν βάρβαρον. Wat zijn jouw associaties bij deze term? Wat zou de schrijver bedoelen met een 'barbaar'? Komen de hedendaagse associaties overeen met de middeleeuwse betekenis?
5. Koningin Phidaleia is in het verhaal een echte heldin, een Byzantijnse *Wonder Woman*. Toch lijkt haar portrettering niet louter positief. Welke aspecten van haar handelen kunnen een negatief imago hebben opgeroepen bij de Byzantijnse lezer?

Dit korte slangenverhaal kent nog een vervolg in de *Patria* 1.21-23. Hesychios vertelt over meerdere oorlogen en belegeringen van de stad. Als alle vijanden eindelijk verslagen zijn lijkt er een rustiger tijdperk aan te breken. Een eerdere oplossing werd nu echter zelf een probleem. In het verhaal is Byzas inmiddels overleden en is een bondgenoot, Dineos, aan de macht gekomen.

Nadat hij [Dineos] even later de stad betrad en hij de barbaren had teruggedreven, werd hij de tweede leider van het volk van Byzantion. Intussen hadden ook heel veel soorten slangen zich verspreid in de stad, zodat haar bewoners doodgebeten werden: zij [de stedelingen] doodden hen met een aanval van vogels, ooievaars genaamd, nadat Poseidon hen geholpen had, naar men zegt.

Toen de vogels zich echter niet lang daarna ook tegen de inwoners keerden en ze de dood weer mee terugbrachten, doordat ze de door hen gevangen slangen in de cisternen wierpen, en ze de serpente ongezien op de stedelingen in de grote straten gooiden, toen stonden de inwoners met hun mond vol tanden.

Maar ook voor dit probleem diende zich uiteindelijk een oplossing aan:

Een zekere man uit Tyana, genaamd Apollonios, richtte drie beeldhouwde ooievaars op die elkaar aankijken, die ook tot aan onze tijd bewaard zijn gebleven, en die geen enkele ooievaar meer toestaan de stad te teisteren.

Opdracht III

Het verhaal over de slangen en de ooievaars zou zich hebben afgespeeld in de vierde eeuw voor Christus. In deze legende zou Apollonios van Tyana de beelden van ooievaars gemaakt hebben die dienden als talisman. Hij was in de oudheid en in de middeleeuwen een bekende en bijna legendarische filosoof. Zou hij deze beelden inderdaad gemaakt kunnen hebben? Waarom wel/niet? Tip: zoek hiervoor extra informatie op over Apollonios.

Tekst 3: *Patria* 1.63-64

Oude Romeinen voor het nieuwe Rome?

In 324 begon keizer Constantijn de Grote aan een grootschalige stadsvernieuwing van het oude Byzantion. Hij bouwde nieuwe wegen, pleinen, kerken, een hippodroom (een paardenrenbaan) voor wagenrennen en stadsmuren. In 330 werd de stad ingehuldigd als hoofdstad van het Oost-Romeinse (of Byzantijnse) Rijk. De stad heette vanaf nu Constantinopel en werd ook wel het 'nieuwe Rome' genoemd. De oude naam, Byzantion, bleef ook nog in gebruik. Constantinopel bleef het politieke en culturele centrum gedurende de geschiedenis van het Byzantijnse Rijk. Toen Constantinopel gesticht werd, woonden er nog niet zo veel mensen als de keizer graag zou willen. Of beter gezegd, om ervoor te zorgen dat het een politiek centrum zou worden, moesten vooral de juiste mensen er gaan wonen. Volgens Hesychios smeedde Constantijn een plannetje om de elite van het oude Rome naar het nieuwe Rome te doen verhuizen.

Toen Constantijn de Grote zijn stad wilde bevolken, en bovenal Romeinen naar Byzantion wilde brengen, nam hij hun stiekem hun ringen af, van ieder afzonderlijk, en stuurde de Romeinen naar de koning van de Perzen, die Shahrbaraz heet. Het ging om de volgende Romeinen: vier magistraten Addas, Protasios, Skombros en Philoxenos, en acht patriciërs Domninos, Probos, Dareios, Mauros, Rhodanos, de prefect Salloustios, Modestos en Euboulos.

Grammaticatip

In Tekst 3 wordt regelmatig het woord *αὐτός* (zelf) gebruikt.

In het Grieks kan dit woord op verschillende manieren gebruikt worden. Weet je nog welke?

Neem gerust de uitleg in je lesboek erbij om je te helpen met het vertalen van deze tekst.

- 1 Μετὰ πλείστου στρατοῦ, ὡς εἴρηται, ἐξαπέστειλεν
- 2 αὐτοὺς ποιήσαντας ἰς' μῆνας ἐν τῇ Περσίδι. Ὁ δὲ μέγας
- 3 Κωνσταντῖνος ἀποστείλας εἰς Ῥώμην ἀνελάβετο τὰς
- 4 γυναικάς καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς φAMILΙΑΣ αὐτῶν· ὥρισε δὲ
- 5 καὶ κτίστας μηχανικούς, ἵνα θεάσωνται τοὺς οἴκους αὐτῶν
- 6 καὶ τοὺς τόπους ἐνδὸς ἐκάστου πῶς κεῖνται. Καὶ ὡς εἶδον
- 7 τὰς οἰκίας αὐτῶν, ἐτέρας ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν τῆς θαλάσσης,

- 8 ἄλλας ἐπὶ τὰς ἡπείρους, καὶ τὰ σχήματα τῶν κτισμάτων
 9 καὶ τὰς ἀνόδους οἷαι ἦσαν κοχλιοειδεῖς, καὶ λαβόντες τὰς
 10 φαρμιλίας αὐτῶν τῶν συγκλητικῶν ἀνῆλθον ἐπὶ τὸ Βυ-
 11 ζάντιον καὶ ἀνθομοίους ἔκτισαν τοὺς οἴκους αὐτῶν· καὶ
 12 ἐκάθισεν ἐκεῖσε τὰς φαρμιλίας αὐτῶν.

Vertaalhulp

1	ἐξαποστέλλω	eropuit sturen
2	ποιέω	<i>hier: verblijven, vertaal met 'waardoor ...'</i>
	ις'	<i>in het Grieks worden letters gebruikt als cijfers, zie tabel 1</i>
	ἡ Περσίς (-ίδος)	Perzië
3	εἰς Ῥώμην	<i>bij ἀποστείλας</i>
	ἀποστείλας	<i>voeg toe: ἄγγελον</i>
4	ἡ φαρμιλία	<i>denk aan een woord in het Latijn of het Nederlands</i>
	ὀρίζω	<i>hier: opdracht geven</i>
5	ὁ κτίστης	bouwmeester
	μηχανικός	kundig, met kennis van werktuigkunde
	θεάομαι	observeren
6	ὁ τόπος	buurt
	εἷς ἕκαστος	<i>formule in Byzantijns Grieks: van ieder</i>
	πῶς	= ὅπως
7	ὁ αἰγιαλός	kust
8	τὸ σχῆμα, -τος	<i>hier: ontwerp</i>
	τὸ κτίσμα, -τος	gebouw
9	ἡ ἀνοδος	trap
	κοχλιοειδής	gewenteld

	λαμβάνω	<i>hier: meenemen</i>
10	ὁ συγκλητικός	<i>senator, een van de hoogste politieke functies in Rome</i>
11	ἀνθόμοιος	<i>in imitatie</i>
12	καθίζω	<i>huisvesten</i>

Eenheden		Tientallen		Honderdtallen		Duizendtallen	
α'	1	ι'	10	ρ'	100	α,	1000
β,	2	κ,	20	σ,	200	β,	2000
γ,	3	λ,	30	τ,	300	γ,	3000
δ,	4	μ,	40	υ,	400	δ,	4000
ε,	5	ν,	50	φ,	500	ε,	5000
ς,	6	ξ,	60	χ,	600	ς,	6000
ζ,	7	ο,	70	ψ,	700	ζ,	7000
η,	8	π,	80	ω,	800	η,	8000
θ,	9	ϙ,	90	Ϡ,	900	θ,	9000

Tab. 1 Griekse getallen

Opdracht IV

In Tekst 3 wordt gezegd dat Constantijn de Grote een groot leger naar Perzië stuurde om te vechten tegen koning Shahrbaraz. We weten dat de Byzantijnen wel oorlog voerden met de Sassaniden (ook wel Perzen) in latere tijd, bijvoorbeeld in de vierde eeuw onder keizer Julianus of in de zevende eeuw. Er zijn echter geen andere bronnen die verifiëren dat Constantijn op oorlogspad is getrokken tegen de Sassaniden/Perzen. Voor de geografische ligging van het Sassanidische/Perzische Rijk, zie afb. 4.

1. Wat denk jij, zou de schrijver van de tekst dit detail hebben verzonnen? Waarom wel of niet? Waarom is het belangrijk voor het verhaal dat de Romeinen in Perzië waren?
Tip: zoek informatie over Shahrbaraz.
2. Wat deden de bouwmeesters in Rome volgens het verhaal? En wat deden ze in Constantinopel?

Afb. 4 Kaart van Europa en West-Azië rond 600. Aan de rechterkant zijn het Oost-Romeinse en Sassanidische Rijk te zien. Het Oost-Romeinse Rijk is hetzelfde als het Byzantijnse Rijk. De Byzantijnen en de Sassaniden voerden oorlog tegen elkaar tussen 602 en 628.

Tekst 4: *Patria* 1.65-66

Oost west, thuis best?

Deze tekst volgt onmiddellijk op de vorige. De senatoren zijn ondertussen teruggekomen uit Perzië. Op de terugweg houden ze halt in Constantinopel, waar de keizer hen feestelijk onthaalt om hun militaire overwinning te vieren. De senatoren denken dat ze een tijdje in Constantinopel zullen blijven, misschien twee maanden, maar daarna zullen ze toch wel weer huiswaarts keren naar het oude Rome. De zaken lopen echter anders dan ze hadden verwacht, wanneer ze langzaam achter Constantijns plan komen...

Toen keerden zij uit Perzië terug en hadden ze met hun overwinning ook driehonderdvijfenzestig kentenaria als tribuut meegenomen.

- 1 Δεξάμενος δὲ αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς καὶ ποιήσας εὐωχίας εἶπεν αὐτοῖς·
- 2 'θέλετε ἀπελθεῖν εἰς Ῥώμην;' δοκιμάζων αὐτούς· οἵτινες ἔφησαν
- 3 μὴ κατελθεῖν μέχρι δύο μηνῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔφη· 'ἀπόψε
- 4 ἔχω δοῦναι ὑμῖν τὰς οἰκίας ὑμῶν.' Προστάξας δὲ Εὐφρα-
- 5 τὰν τὸν παρακοιμώμενον αὐτοῦ, ὅστις ἐποίησεν τὸν
- 6 Κωνσταντῖνον Χριστιανόν, ἕνα ἕκαστον ἀπέδωκεν τοὺς
- 7 αὐτῶν οἴκους.
- 8 Ἰδόντες δὲ τοὺς πυλῶνας αὐτῶν καὶ τὰς αὐλὰς καὶ τὰς
- 9 ἀνόδους, ὅτι ὅμοια Ῥώμης εἰσὶ, καὶ τὰ μέτρα καὶ τὰ σχήματα
- 10 καὶ τὰ ὕψη, καὶ τὴν ἀπόβλεψιν τῶν θυρίδων, ἔδοξαν εἶναι
- 11 ἐν φαντασίᾳ ἐν Ῥώμῃ. Εὐρόντες δὲ καὶ τὰς φαμίλιας
- 12 αὐτῶν ἐξεπλάγησαν· ὁμιλησάντων δὲ ἑκάστου αὐτῶν τὰς
- 13 φαμίλιας αὐτῶν, τότε ἐπίστευσαν, ὅτι οὐκ ἔστιν φάντα-
- 14 σμα, ἀλλὰ φρόνησις τοῦ βασιλέως, ὅτι ἄκοντας καὶ μὴ
- 15 βουλομένους ἡμᾶς ἐνώκισεν ἐνθάδε.

Grammaticatip

In de tweede helft van de tekst staan een aantal accusativi van betrekking en er staat een genitivus absolutus. Pak eventueel je lesboek erbij om te kijken wat deze grammaticale vormen inhouden.

Vertaalhulp

1	αὐτοὺς	verwijst naar de acht συγκλητικοί, zie Tekst 3
	ὁ βασιλεὺς	keizer
	ἡ εὐωχία	in meervoud: feestelijk onthaal
3	μέχρι + gen.	hier: binnen (een bepaald tijdsbestek)
	φημί	reageren
	ἀπόψε	vanavond, een Byzantijns woord
4	ὁ Εὐφρατάς	Euphratas, een legendarische architect en hofbediende in Constantinopel
5	ὁ παρακοιμώμενος	kamerheer, een hoge functie binnen het Byzantijnse Rijk
	ποιέω + acc.	hier: bekeren tot
6	ὁ Χριστιανός	christen
	εἷς ἕκαστος	lees als: ἐνὶ ἑκάστῳ, formule in het Byzantijns Grieks
8	ιδόντες	voeg toe: ὅτι (11)
	ὁ πυλῶν, -ῶνος	poort
9	ἡ αὐλή	binnenplaats
	ἡ ἀνοδος	trap
	ὅτι	bij ιδόντες (10)
	ὁμοιος	hetzelfde als, met de verzwegen lijdende voorwerpen τοὺς πυλῶνας, τὰς αὐλὰς en τὰς ἀνόδους
9-10	τὰ μέτρα, τὰ σχήματα, τὰ ὕψη, τὴν ἀπόβλεψιν	zie de grammaticatip
9	τὸ σχῆμα, -τος	hier: ontwerp
10	ἡ ἀπόβλεψις	uitzicht
	ἡ θυρίς, -ίδος	raam
12	ἐκπλήσσω	aor. pass. ἐξεπλήσθην, hier: perplex staan
	ἐκάστου αὐτῶν	let op: deze woorden vormen samen een onderwerp in meervoud

Opdracht V

In regel 12-13 komt tweemaal het woord αὐτῶν voor binnen een grammaticale constructie in dezelfde zin, maar beide woorden hebben een andere functie binnen de zin. Benoem beide functies.

13	πιστεύω	beseffen
14	ἡ φρόνησις	plannetje
	ὅτι	bij ἐπίστευσαν (15), daarna volgt een directe rede
15	ἐνοικίζω	huisvesten

Opdracht VI

1. Constantijn stelt een vraag aan de senatoren om hen op de proef te stellen (regel 3-4). Welk antwoord denk je dat Constantijn graag had willen horen?
2. De kamerheer van Constantijn wordt bij naam genoemd in dit verhaal (Euphratas). Waarom, denk je, werd hij als een belangrijk persoon gezien door de schrijver van de tekst?
3. Op welk moment realiseerden de senatoren wat Constantijns plan was? Waren zij hier blij mee, denk je?
4. Constantijn de Grote liet architecten in Tekst 3 de huizen van de Romeinse senatoren observeren. Dat moet een serieuze klus zijn geweest. Wat voor een soort huizen moeten de senatoren in Rome hebben gehad, denk je? Wat maakt het extra lastig als je een huis in Rome wilt nabootsen in de nieuwe stad Constantinopel?

Tekst 5: *Patria* 2.21-22

Monsters in Constantinopel!

De verzameling verhalen in de *Patria* bevat ook anekdotes over monsters, fabeldieren en mythische wezens. Die waren in de stad te vinden of zouden daar ooit hebben geleefd. Zulke monsterverhalen kunnen ook gebruikt zijn om bepaalde plekken in Constantinopel interessant te maken voor bezoekers. Het betreft vaak monsters die al te vinden zijn in de mythologie van de Grieken en de Romeinen, de wereld van de oude goden. Op die manier lukte het Byzantijnse schrijvers om de stad te verbinden met haar verre verleden. In Tekst 5 ga je aan de slag met twee van zulke anekdotes. Wat zou er waar zijn van deze bijzondere verhalen?

Tekst 5a: Stad der draken?

- 1 Περὶ τῆς γεφύρας τῆς πέραν τῆς πόλεως τοῦ ἁγίου Μάμαντος.
- 2 Ὅτι εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα τὸν πέραν
- 3 ἴστατο γέφυρα μεγάλη οἷα τῆς Χαλκηδόνος, δώδεκα
- 4 καμάραις ἔχουσα. Ποταμὸς γὰρ κατήρχετο παμμεγέθους
- 5 καὶ μάλιστα τῷ Φεβρουαρίῳ μηνί. Ἐνθα καὶ δράκων
- 6 ἴστατο χαλκοῦς· διὰ δὲ τὸ λέγειν τινὰς δράκοντα οἰκεῖν ἐν
- 7 τῇ γεφύρᾳ, πολλὰ παρθένοι ἐτύθησαν καὶ πλῆθος προ-
- 8 βάτων καὶ βοῶν καὶ ὀρνέων. Βασιλίσκος γὰρ τις ἐρασθεὶς
- 9 τοῦ τόπου, ὃς ἦν εἷς τῶν ἀπὸ Νουμεριανοῦ Καίσαρος,
- 10 κτίσας κατώκησεν ἐν αὐτῷ· ἔνθα καὶ ναὸν τοῦ Διὸς ἤγειρεν
- 11 παμμεγέθην. Ταῦτα δὲ πάντα Ζήνων τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς
- 12 βασιλείας αὐτοῦ κατέστρεψεν.

Grammaticatip

Het zal je misschien opvallen dat het Grieks dat hier gebruikt wordt soms wat verschilt van het klassieke Grieks.

Vertaalhulp

1-2	ὁ Μάμας, -ντος	(Sint) Mamas, naam van een buitenwijk van Constantinopel, gelegen aan de Bosporus ten noorden van de stad. De wijk was vernoemd naar Mamas, een christelijke martelaar uit de derde eeuw. Een martelaar is iemand die sterft voor zijn of haar geloof
2	Ὅτι	Onvertaald laten, zie Bijzonderheden van het Byzantijns Grieks (p.25)
	εἰς + acc.	hier: bij
3	οἷα ... τῆς Χαλκηδόνος ἡ Χαλκηδών	vul aan: ἡ γέφυρα Chalkedon, een stad naast Constantinopel aan de overkant van de Bosporus. Tegenwoordig ligt hier Kadıköy, een stadsdeel van Istanbul
4	ἡ καμάρα	boog
4/11	παμμεγέθης κατέρχομαι	zeer groot naar beneden stromen
6	διὰ τὸ λέγειν τινὰς	omdat sommigen beweren, zie Bijzonderheden van het Byzantijns Grieks (p.25)
7	τὰ πρόβατα	schapen

Opdracht VII

1. De woorden διὰ τὸ λέγειν τινὰς in regel 6 vormen een bijzondere grammaticale constructie (zie Bijzonderheden van het Byzantijnse Grieks, p. 25). De constructie is verbonden met nog een volgende grammaticale constructie in dezelfde zin. Welke is dat? Welke woorden in de zin vormen deze constructie?
2. Het woord γάρ in regel 8 vervult een belangrijke functie in de structuur van het verhaal. Wat is die functie?

8	ὁ Βασιλίσκος	(Flavios) Basiliskos, <i>de broer van de Byzantijnse keizerin Verina. In 495 n. Chr. greep hij de macht op onrechtmatige wijze. Hij werd een jaar later weer afgezet, verbannen en tot verhongering gedreven door keizer Zeno</i>
9	εἷς τῶν ὁ Νομεριανὸς Καίσαρ	een afstammeling, <i>lett. 'één van de (afstammelingen)'</i> Keizer (Lat. Caesar) Numerianos, <i>hij heerste in 283-284 n. Chr.</i>
10	κτίσας ἐν αὐτῷ ἐγείρω	<i>vul aan: τὴν γέφυραν</i> hier oprichten
11	ὁ Ζήνων	<i>Zeno, keizer vanaf 474 n. Chr. Jaren later beraamde zijn schoonmoeder, de oude keizerin Verina, samen met haar broer Basiliskos een succesvolle samenzwering tegen Zeno, die op de vlucht sloeg. Een jaar later wist hij met hulp van bondgenoten de macht te heroveren</i>
12	ἡ βασιλεία καταστρέφω	keizerschap neerhalen

Afb. 5. Twaalfde-eeuwse afbeelding van Sint Joris, een christelijke heilige die een draak zou hebben verslagen. Het lijkt alsof op de afbeelding een slang te zien is. Dat klopt! Draken en slangen werden namelijk als hetzelfde wezen beschouwd. Dit voorwerp is gevonden in Egypte. Waarschijnlijk was het een persoonlijk object dat werd gebruikt bij het bidden tot de heilige Sint Joris.

Bijzonderheden van het Byzantijnse Grieks

Ὅτι als beginwoord van een zin

Dit is een veel voorkomende constructie in boek 2 van de *Patria* om verhaaltjes mee te beginnen: een korte titel of een tekstkopje met het onderwerp (Περὶ ...) wordt gevolgd door het verhaal. Het begin daarvan wordt aangewezen met Ὅτι ... (dit geldt voor *Patria* 2.13, 2.16, 2.18-2.22, 2.28, 2.44, 2.47-48, 2.51, 2.68 en 2.73). In deze gevallen kun je ὅτι onvertaald laten.

Zelfstandig gebruikte infinitivus met accusativus

Tekstelement διὰ δὲ τὸ λέγειν τινὰς in Tekst 5a is een ongebruikelijke formulering in het Oudgrieks, maar deze constructie komt wel eens voor in postklassiek Grieks. We zien een infinitivus die met het lidwoord τὸ tot zelfstandig naamwoord is gemaakt. Daarbij sluit een accusativus meervoud τινὰς aan; op deze manier krijg je een zelfstandig gebruikte a.c.i.-constructie. Het letterlijke “door het dat sommigen (A) zeggen (I)”, kun je dan beter vertalen als “omdat sommigen beweren”.

Opdracht VIII

1. Waarom introduceert de schrijver de aristocraat Flavios *Basiliskos* in regel 8? Zoek de betekenis van de naam Basiliskos op. Zie ook afb. 5 ter inspiratie.
2. Denk je dat de schrijver de legende van de levende draak onder de brug zelf geloofde? Waarom wel of niet?

Tekst 5b: Stad der reuzen?

- 1 Περὶ τῶν ὁστῶν τῶν γιγάντων.
2 Ὅτι ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μηνᾶ ἐν τῇ ἀκροπόλει ὄρυγμα εὐρέθη,
3 ὅτε ἐκαθαίρετο, καὶ ὁστᾶ ἀνθρώπων γιγάντων εἰς πλῆθος· ἅτινα
4 θεασάμενος Ἀναστάσιος ὁ βασιλεὺς καὶ ἐκπλαγεῖς εἰς τὸ
5 παλάτιον κατέθετο εἰς θαῦμα ἐξάισιον.

Vertaalhulp

2	Ὅτι	Onvertaald laten, zie Bijzonderheden van het Byzantijnse Grieks (p. 25)
	ὁ ναός	kerk
	ὁ Μηνᾶς	Menas, een Egyptische soldaat die in de derde eeuw als christelijke martelaar stierf. Hij werd onder andere in Constantinopel als heilige vereerd in een kerk die door Constantijn de Grote zou zijn gebouwd
	ἡ ἀκρόπολις, -εως	akropolis, een benaming voor de belangrijkste, versterkte heuvel in vele steden uit de oudheid. Het bekendste voorbeeld is de Akropolis in Athene. De akropolis van Constantinopel bevindt zich in het noordoosten van de stad, zie Kaart van Constantinopel (p. 1)
	ἡ ὄρυγμα	grafkuil
3	ὁστᾶ	vul aan: εὐρέθη
	εἰς πλῆθος	in groten getale
4	ὁ Ἀναστάσιος ὁ βασιλεὺς	keizer Anastasios (I), regeerde tussen 491-518 n. Chr. Hij werd op 61-jarige leeftijd keizer en kreeg de bijnaam Dikoros, "Dubbel-Oogkleur", omdat zijn ogen van kleur verschilden
	τὸ παλάτιον	paleis, vergriekste benaming van het Latijnse palatium

Opdracht IX

1. In regel 2 laat de vorm εὐρέθη een opmerkelijke taalverandering zien die soms voorkomt in het Byzantijns Grieks. Hoe zou deze vorm er in het klassiek Grieks uitzien? Tip: gebruik een grammatica- of woordenboek.
2. Van welk werkwoord komt ἐκπλαγείς in regel 4?

5

εἰς + acc.

hier: als

ἐξάίσιος

buitengewoon

Opdracht X

1. In regel 3-5 is te lezen wat keizer Anastasios I met de vondst doet. Waarom zou hij dat hebben gedaan? Wat vind je van zijn besluit?
2. Volgens de auteur werden er onder de Sint Menaskerk in Constantinopel ὅσα ἄνθρωπων γιγάντων gevonden. Aan welk soort wezens kunnen de resten hebben toebehoord in de geloofswereld van de Byzantijnen in die tijd? Om wat voor wezens denk je zelf dat het hier gaat?

Tekst 6: *Patria* 2.65

De test van Aphrodite

In de *Patria* zijn vele verhalen te lezen over bijzondere standbeelden en monumenten in Constantinopel. De stad moet vol hebben gestaan met imponerende beelden. Vaak stelden zulke standbeelden beroemde figuren voor uit de Griekse, Romeinse of Byzantijnse geschiedenis. In Constantinopel moeten christelijke beelden en kerken zij aan zij hebben gestaan met vele oude beelden van Griekse of Romeinse goden. Bij sommige beelden kon je maar beter uit de buurt blijven! Deze tekst vertelt over een berucht beeld van de godin Aphrodite. Godenbeelden waren in het Byzantijnse Rijk een bron voor legendes, die ons in dit geval ook iets kunnen vertellen over de manier waarop men toen met vrouwen omging.

Tekst 6a: Het gasthuis van Theophilos

1 Περὶ τοῦ ξενῶνος τῶν Θεοφίλου.

In de zogenaamde Zeugma (wijk) richtte Constantijn de Grote het grote gebouw van het ziekenhuis, dat boven op de heuvel te zien is, op als een bordeel. Het is ook het huis van de patriciër Isidoros geweest, en daarna een vrouwenklooster: Theophilos maakte er een gasthuis van.

2 Ἰστατο δὲ στήλη ἐπὶ κλωστοῦ λιθίνου κίονος, ἣ
3 Ἀφροδίτη· τῶν δὲ ἐρώντων ἀπερχομένων καὶ συνουσιαζόν-
4 των τὰς ἐκεῖσε οἰκούσας μοιχαλίδας.

Buiten het huis was geen ander bordeel of zo'n overspelige vrouw te vinden; binnen dat huis waren bij de pilaren hokjes met ringetjes en gordijnen: en zij, die daar in losbandigheid beminden, genoten op die manier.

5 Ἦν δὲ σημεῖον ἡ στήλη τῶν ἐν ὑπολήψει
6 ὄντων καθαρῶν γυναικῶν καὶ παρθένων,

Grammaticatip

Het zal je misschien opvallen dat het Grieks dat hier gebruikt wordt soms wat verschilt van het klassieke Grieks.

- 7 πλουσίων τε καὶ πενήτων· ἐάν τις ἔλυσεν τὴν παρθενίαν
 8 τινός, ἐκείνων πολλῶν τε καὶ ὀλίγων μὴ ὁμολογούντων
 9 ἔλεγον αὐταῖς οἱ γονεῖς καὶ φίλοι· ‘ἀπέλθωμεν εἰς τὸ
 10 τῆς Ἀφροδίτης ἄγαλμα καὶ, εἰ καθαρὰ εἴης, ἐλεγχθήσῃ.’

Vertaalhulp

1	ὁ ξενών, -ώνος	gasthuis, ook wel een ziekenhuis (in het Byzantijnse Rijk konden xenones zowel functioneren als overnachtingsplek voor reizigers alsook voor zieken)
	ὁ Θεόφιλος	Theophilos, keizer van 829 tot 842
2	ἡ στήλη	beeld
	κλωστός	gedraaid
3	ἡ Ἀφροδίτη	voeg toe: namelijk van
	τῶν ἐρώντων	<i>hier</i> : de minnaars
	ἀπερχομένων καὶ συνουσιαζόντων	<i>vertaal in verleden tijd</i>
	συνουσιάζω + acc.	seks hebben met
4	ἐκεῖσε	= ἐκεῖ
	ἡ μοιχαλὶς, -ίδος	overspelige vrouw
5	ἐν ὑπολήψει ὄντων	die verdacht waren (van ἀσωτία), verwijst naar γυναικῶν καὶ παρθένων (6)
7	ἔλυσεν + acc.	<i>hier</i> : ontnemen
	ἡ παρθενία	maagdelijkheid
8	τινός	<i>bedoeld wordt</i> : een meisje
10	τὸ ἄγαλμα, -τος	het beeld
	εἰ	<i>let op</i> : onderdeel van een afhankelijke vraagzin
	ἐλέγχω	testen, toetsen

Opdracht XI

1. Regel 3-4 bevat een combinatie van woorden die samen een bijzin vormen. Uit welke woorden bestaat deze constructie? Hoe noemen we zo'n grammaticale constructie?
2. In regel 6-7 staat het tekstelement τῶν (ἐν ὑπολήψει ὄντων) καθαρῶν γυναικῶν καὶ παρθένων, πλουσίων τε καὶ πενήτων volledig in de genitivus. Wat is de functie van deze genitivus?
3. Naar wie verwijzen ἐκείνων in regel 8?
4. In welke vorm staat ἀπέλθωμεν in regel 9? Hoe wordt deze vorm gebruikt in de zin?

Tekst 6b: Een vrouw neemt wraak

- 1 Ἐκεῖσε δὲ ὑπὸ τῆς στήλης πλησιαζουσῶν, εἰ μὲν ἄμεμπτος
- 2 ὑπῆρχεν, διήρχετο ἀβλαβής, εἰ δὲ ἐμιάνθη ἢ ἐλύθη αὐτῆς
- 3 ἡ παρθενία, ἡνίκα ἐπὶ τὸν κίονα τοῦ ἀγάλματος ἐπλησίασαν,
- 4 ἄκουσαν καὶ μὴ βουλομένην ἐπιστάσια ἄθροα ἐσκοτίζεν
- 5 αὐτὴν καὶ σηκώνουσα ἐν πᾶσιν τὰ ἱμάτια αὐτῆς, ἐδείκνυνεν
- 6 πᾶσιν τὸ ἐαυτῆς αἰδοῖον· ὁμοίως δὲ καὶ αἱ ὕπανδροι, ἐὰν
- 7 λαθραίως ἐμοιχεύοντο, τοῦτο καὶ ἐν αὐταῖς ἐγένετο. Καὶ
- 8 ἐθαύμαζον πάντες καὶ ἐπίστευον πάντες τῇ γενομένη πορ-
- 9 νείᾳ ἐκείνων ὁμολογουσῶν. Ἡ δὲ γυναικαδέλφη Ἰουστίνου
- 10 τοῦ ἀποκουροπαλάτου συνέτριψε τὴν στήλην διὰ τὸ καὶ
- 11 αὐτῆς τὸ αἰδοῖον φανῆναι μοιχευσάσης καὶ διερχομένης
- 12 ἐφίππου ἐκεῖσε ἐν τῷ λουμάτι τῶν Βλαχερνῶν διὰ τὸ ἐξαί-
- 13 σιον ὄμβρον γενέσθαι καὶ μηκέτι δύνασθαι τινα πλεῖν ἐν
- 14 τοῖς βασιλικοῖς δρομωνίοις.

Vertaalhulp

1-7	Ἐκεῖσε δὲ ὑπὸ ... ἐγένετο	let op: in deze zin wisselt het onderwerp een aantal keer tussen enkelvoud en meervoud. Kies bij het vertalen steeds voor 'de vrouw' of 'de vrouwen'
1/3	πλησιάζω	passeren
	ἄμεμπτος	onberispelijk
2	διήρχετο	let op het augment
	ἀβλαβής	ongedeerd
3	ἡ παρθενία	maagdelijkheid
4	ἄκουσαν καὶ μὴ βουλομένην	vaste uitdrukking in verhalen uit de Patria
	ἐπιστασία ἀθρόα	plotselinge overheersing
	σκοτίζω	in de war brengen
5	σηκώνουσα	part. praes. act. van σηκώνω = σηκόω (optillen)
6/11	τὸ αἰδοῖον	geslachtsdeel
	αἱ ὕπανδροι	getrouwde vrouwen
7/11	(λαθραίως) μοιχεύω	(stiekem) overspel plegen
8	ἡ γενομένη πορνεία	het gepleegde overspel
9	ὁμολογουσῶν	participium
	ἡ γυναικαδέλφη	schoonzus, een zus van keizerin Sophia
	ὁ Ἰουστίνος	Justinus (II), keizer van 565 tot 578
10	ὁ ἀποκουροπαλάτης	oud-paleisbouwmeester, Justinus kreeg de titel κουροπαλάτης (Lat. cura palatii) van zijn oom Justinianus (keizer van 527 tot 565), voordat hij zelf keizer werd
	συντρίβω	stukslaan
10/12	διὰ τὸ + inf. + acc.	door, zelfstandig gebruikte a.c.i.-constructie. Zie Bijzonderheden van het Byzantijnse Grieks (p.25)
12	ἔφιππος, -ον	te paard
	τὸ λοῦμα	badhuis

	αἱ Βλαχέρναι	Blachernai, <i>de naam van een wijk in het noordwesten van Constantinopel, aan de rand van de stad, zie Kaart van Constantinopel (p. 1)</i>
	ἐξάισιον	buitengewoon
13	τινα πλεῖν	<i>a.c.i.-constructie, aansluitend op δύνασθαι</i>
14	τὰ βασιλικά δρομῶνια	keizerlijke schepen

Opdracht XII

1. Wat heeft het kopje die de auteur dit fragment geeft, 'Περὶ τοῦ ξενῶνος τῶν Θεοφίλου', te maken met het verhaal?
2. Waarom past juist een beeld van Aphrodite bij dit verhaal?
3. De schrijver van de tekst laat ons zien welke verwachtingen men had van vrouwen in de Byzantijnse samenleving. Schrijf hierover een kort betoog van 300 woorden, waarin je aangeeft hoe jij zelf hierover denkt. Probeer goed te letten op de rol die zowel vrouwen als mannen spelen in de tekst. Maak gebruik van hulpvragen als:
 - a) Welke gedragsregels krijgen vrouwen en mannen?
 - b) Wat zijn de gevolgen als ze daar niet aan voldoen?
 - c) Met welke mogelijkheden kunnen vrouwen in de tekst hun maatschappelijke positie 'bevorderen' of beschermen?
 - d) Zijn vrouwen in dit verhaal in staat om zelf actie te ondernemen? Zijn ze voornamelijk actief of passief neergezet?
 - e) Welke parallellen en verschillen met onze huidige samenleving zijn te vinden in de tekst?

Tekst 7: *Patria* 2.86 en 2.88

Constantinopel, stad van wonderbeelden

Zoals ook besproken bij Tekst 6 (p. 28) moet Constantinopel vol hebben gestaan met antieke beelden, vaak van kostbaar natuursteen of brons. Standbeelden van beroemde figuren uit de Romeinse, Griekse of Byzantijnse geschiedenis, maar ook nog oude beelden van Griekse en Romeinse goden. Die stonden dan al eeuwenlang opgesteld op openbare plekken, zoals pleinen of stadsmuren. Aan sommige van deze beelden is een legende blijven vastkleven in latere tijd.

Tekst 7a: Het bevende beeld

- 1 Ἐν τῇ κατωγαίᾳ πόρτῃ τῇ πληρεστάτῃ στοιχείον ἴστατό
2 τινος Φιδάλιας Ἑλληνίδος. Ἀρθείσης δὲ τῆς στήλης θαῦμα
3 ἦν ἰδεῖν μέγα, σείεσθαι τὸν τόπον ἐκεῖνον ἐπὶ πολὺ, ὥστε
4 καὶ τὸν βασιλέα θαυμάσαι καὶ λιτὴν ἀπελθεῖν ἐν τῷ τόπῳ
5 καὶ οὕτως παῦσαι τὸν σεισμὸν Σάββα τοῦ ὁσίου δι' εὐχῶν.

Grammaticatip

De uitgang van Hebreeuwse namen zoals Σάββα(ς) verandert niet bij een andere naamval in het Byzantijns Grieks

Vertaalhulp

1	κατωγαίος	op de begane grond
	ἡ πόρτη	(stads)poort (Lat. <i>porta</i>)
	πληρέστατος	volledig opgevuld
	τὸ στοιχείον	een beeld, met name een type beeld waarin zich een bovennatuurlijke wezen nestelde met wonderen als gevolg
2	ἡ Φιδάλια	Phidalia, wellicht gaat het hier om Phidal(e)ia, de vrouw van de beroemde Byzas, koning en stichter van de stad Byzantion (zie Tekst 2)
	ἡ Ἑλληνίς, -ίδος	een vrouw van het oude polytheïsme, lett. 'Een Griekse'.
De Byzantijnen identificeerden zich vooral als Romeinen, maar zagen ook de oude Grieken als hun voorouders. De geschiedenis of identiteit van het oude Griekenland bleef echter ook geassocieerd worden met het geloof in de Olympische goden

	αἴρω, aor. pass. ἄρθεις	wegnemen, verwijderen
3	ἐπὶ πολὺ	voor lange tijd

Opdracht XIII

Regel 3 bevat een bekende grammaticale constructie die afhangt van ἰδεῖν. Welke is dat? Welke woorden horen bij deze constructie?

4	ὁ βασιλεύς	keizer
	ἡ λιτή	processie
	ἐν + dat.	in de richting van
5	ὁ Σάβας ὁ ὁσιος	Sint Sabas, een reizende monnik die leefde in de vijfde en zesde eeuw. Hij stichtte enkele monnikenkloosters in Palestina. Hij bezocht Constantinopel in 512-513 en 531 n. Chr., dus wellicht vond het wonder tijdens een van die bezoeken plaats.

Opdracht XIV

- Volgens de tekst bevond zich in het zesde-eeuwse Constantinopel een oude stadspoort die was opgevuld, vergelijkbaar met de stadspoort op afb. 6. Waarom denk je dat het beeld van Phidalia op zo'n plek kan hebben gestaan, als je goed let op de afbeelding?
- Wat is de hoofdoorzaak voor de wonderlijke aardbeving volgens de schrijver? Suggereert hij nog andere oorzaken?

Afb. 6. De 'Gouden Poort' in Istanbul, een van de belangrijkste stadspoorten van Constantinopel, gebouwd in de vierde of vijfde eeuw. In later tijden zijn de poorten opgevuld of verkleind met hergebruikt bouw materiaal.

Tekst 7b: Het loeiende beeld

- 1 Περὶ λίμνης τοῦ Νεωρίου.
- 2 Ἐν τῇ λεγομένῃ λίμνῃ τοῦ Νεωρίου βοῦς ἴστατο χαλκοῦς
- 3 παμμεγεθέστατος πάνυ· κράζειν δὲ ἔλεγον αὐτὸν ὡς βοῦν
- 4 μίαν τοῦ ἐνιαυτοῦ· καὶ γίνεσθαι παραπτώματα ἐν τῇ ἡμέρᾳ
- 5 ἐκείνῃ, ἐν ᾗ ἔκραζεν· ἐπὶ δὲ Μαυρικίου τοῦ βασιλέως ἐν
- 6 αὐτῇ τῇ λίμνῃ κατεχώσθη.

Vertaalhulp

1	ἡ λίμνη	haven
2	τὸ Νεωρίον	Neorion, naam voor een van de havens
van Constantinopel, zie Kaart van Constantinopel (p.1).
Tegenwoordig ligt hier de wijk Bahçekapı in Istanbul

Opdracht XV

Wat voor een werkwoordsvorm is λεγομένη in regel 2? Wat is de functie van deze vorm in de zin?

3	παμμεγεθέστατος	van enorme omvang
	κράζω, aor. ἔκραξα	loeien
4	μίαν	vul aan: ἡμέραν
	ἡ παράπτωμα, -ος	overtreding
5	ὁ Μαυρίκιος	Maurikios, keizer van 582 tot 602
6	αὐτός	hier als aanwijzend voornaamwoord gebruikt
	καταχώννυμι, aor. κατέχωσα	hier: ingooien

Opdracht XVI

1. In regel 4 vermeldt de schrijver dat op de dag van het loeien ook zonden plaatsvonden. Waarom noemt hij dit detail, denk je?
2. Verhalen over stenen beelden die (menselijke) geluiden maken zijn al eeuwenoud. Vaak probeert men dan een natuurwetenschappelijke verklaring hiervoor te vinden. Hoe zou het beeld in staat zijn geweest om te loeien, wat denk jij?

Tekst 8: *Patria* 3.10

Constantijn krijgt hulp

Een belangrijk onderdeel van veel stichtingsmythen van antieke steden is het verhaal waarin de stadsgrens bepaald wordt. Denk maar aan de bekende mythe van Romulus die de stadsmuur van Rome wilde bouwen. Keizer Constantijn de Grote moest bepalen waar de stadsmuur van Constantinopel zou komen. Voor deze opdracht kreeg hij hulp uit onverwachte hoek.

- 1 Ὅτι μέλλων κτίσαι πόλιν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, ὀφεί-
- 2 λων πῆξαι τὸ θεμέλιον καὶ καταμετρήσαι τὴν πόλιν, πεζὸς
- 3 ἐξῆλθεν μετὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ· καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν
- 4 Φόρον λέγουσιν αὐτῷ οἱ ἄρχοντες· ‘ποίησον τέλος τοῦ
- 5 τείχους.’ Ἐκεῖνος δὲ ἔφη· ‘ἕως οὗ στῇ ὁ προαγωγός μου,
- 6 οὐ μὴ στῇσω τὸ θεμέλιον.’ Μόνος γὰρ ἐκεῖνος ἑώρα τὸν
- 7 ἄγγελον. Ἀπελθὼν δὲ μέχρι τοῦ Ἑξακιονίου πεζὸς μετὰ
- 8 πάσης τῆς συγκλήτου ἐκεῖσε ἐθεάσατο τὸν ἄγγελον τὴν
- 9 ῥομφαίαν αὐτοῦ πῆξαντα, μηνύοντα ἕως ἐκεῖ στήναι
- 10 αὐτόν. Καὶ διὰ τοῦτο ἔπηξεν ἐκεῖσε τὸ τεῖχος.

Afb. 7 Digitale reconstructie van het Forum van Constantijn in Constantinopel. Het ronde plein was omringd met een enorme zuilengalerij en gebouwd op de plek waar voorheen de toegangspoort van het oudere Byzantion lag. Keizer Constantijn huldigde zijn nieuwe Forum officieel in op 11 mei van het jaar 330 na Christus, samen met de rest van zijn nieuwe stad.

Vertaalhulp

1	Ὅτι	onvertaald laten, zie Bijzonderheden van het Byzantijnse Grieks (p. 25)
2/6	τὸ θεμέλιον (πήγνυμι)	een fundament (leggen)
	καταμετρέω	uitmeten
3	οἱ μεγιστᾶνες	kopstukken
	ὁ Φόρος	Forum (van Constantijn), het ronde plein met zuilengalerijen dat het middelpunt van Constantinopel vormde (afb. 7). In het midden van het Forum stond een grote zuil waarop een beeld van de keizer stond (afb. 8)
4	ὁ ἄρχων	leider, waarschijnlijk gaat het hier om senatoren
5	ἕως οὔ	tot waar
	στῇ	+ ἄν
	ὁ προαγωγός	gids

Afb. 8 De resten van de Zuil van Constantijn op het Çemberlitasz Plein in Istanbul. Ooit pronkte dit bouwwerk op het midden van het Forum van Constantijn. De zuil is grotendeels gemaakt met blokken van porfier, een paarsachtige natuursteen die uitsluitend door Romeinse en Byzantijnse keizers werd gebruikt voor hun monumenten. Boven op de zuil moet een beeld van keizer Constantijn hebben gestaan dat in latere tijd is verdwenen.

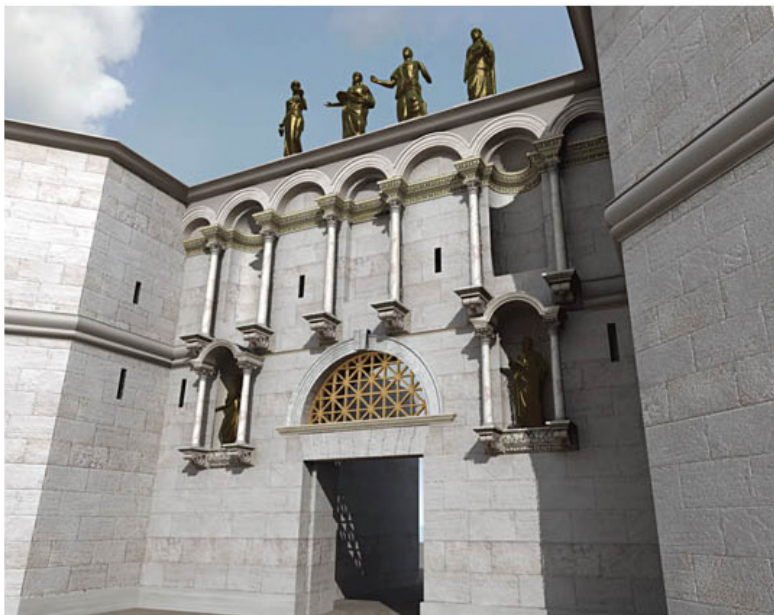
Opdracht XVII

1. In regel 4 staat ποιήσον. Wat voor een werkwoordsvorm is dit?
2. In regel 5 staat het werkwoord στῇ. In welke vorm staat het werkwoord? Wat is de functie van deze vorm in de zin?

6	οὐ μὴ	helemaal niet, <i>versterkte ontkenning</i>
7	τὸ Ἑξακίονιον	(H)exakionion, <i>waarschijnlijk de naam van een vroege stadspoort (afb. 9) die bovenaan was gedecoreerd met een rij van zes zuilen (ἕξ, zes + κίων, zuil)</i>
8	ἡ σύγκλητος	Senaat, <i>belangrijkste volksvertegenwoordiging in het Romeinse Rijk, ook onder de heerschappij van de keizers</i>
9	ἡ ῥομφαία	zwaard
	πήγνυμι	aor. ἔπηξα
	ἕως	= ὥς (<i>bij werkwoorden van zeggen</i>)

Opdracht XVIII

1. In het verhaal lijkt alleen Constantijn de engel te kunnen zien. Waarom zou de schrijver daar zoveel nadruk op hebben gelegd?
2. In het verhaal worden enkele plaatsen in Constantinopel genoemd. Zoek ze op de Kaart van Constantinopel (p. 1). Om een idee te krijgen hoe enkele van die plekken er uit moeten hebben gezien, zie afb. 7-9. Wat zou er gebeurd zijn met de omvang van de stad, als Constantijn het advies van de senatoren had opgevolgd?

Afb. 9 Digitale reconstructie van het (H)exakionion. Dit bouwwerk was de belangrijkste poort van de stadsmuren van Constantinopel en gaf toegang tot een hoofdweg richting Thrakië. De poort stortte in bij een aardbeving in 1508, waarna er niks meer van over is gebleven in Istanbul.

Tekst 9: *Patria* 3.180

Een hal met een knal

Naast het keizerlijk paleis van Constantinopel stond een bijzonder gebouw met een enorme zaal: de Magnaura, ook wel Manaura genoemd (zie afb. 10). In de zaal waren bewegende machines in de vorm van dieren te zien en eenmaal per jaar gaf de keizer een toespraak zittend op een mechanische troon, die omhoog ging. Het gebouw moet binnen en buiten het Byzantijnse Rijk beroemd zijn geweest, aangezien er vaak buitenlandse ambassadeurs werden ontvangen. Deze ontvangsthuis was al in de vierde eeuw gebouwd, maar de naam Manaura klonk voor de Byzantijnen in latere tijd wellicht wat vreemd in de oren. In deze tekst lees je hoe de schrijver deze naam verklaart.

- 1 Λέγεται δὲ Μαναῦρα ὁ τρίκλινος τοῦ μεγάλου Κων-
2 σταντίνου, διότι Ἀναστάσιος ὁ Δίκωρος ὁ ἀποσελεντιάριος
3 τῷ εἰκοστῷ ἐβδόμῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ καὶ τῷ
4 τετάρτῳ μηνί, βροντῶν καὶ ἀστραπῶν πρὸς τὸ παλάτιον
5 εἰλουμένων, ἀδημονοῦντος καὶ φεύγοντος ἀπὸ τόπου εἰς
6 τόπον, ἐν ἐνὶ τῶν κοιτωνίσκων αὐτοῦ ἐκεῖσε κατέλαβεν
7 αὐτὸν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἡγουν ἡ ἀστραπὴ καὶ ἡ βροντὴ·
8 καὶ ἐκεραυνώθη καὶ ἐγένετο πυρίκανυστος. Ὅτε δὲ ἀπέθνη-
9 σκεν, ἔβαλεν φωνήν· ὦ μάνα, ὑπὸ τῆς αὔρας ἀπόλλυμαι.
10 Τὴν δὲ φωνὴν αὐτοῦ ἤκουσάν τινες τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ
11 καὶ διὰ τοῦτο οὕτως ἐκάλεσαν τὸν τρίκλινον ἀπὸ τῆς μά-
12 νας καὶ τῆς αὔρας τοῦ πυρός.

Grammaticatip

De eerste regel van deze tekst is erg lang. Let goed op de gebruikte werkwoorden om de zin in stukken te hakken en te vertalen.

Vertaalhulp

1/11	ὁ τρίκλινος	zaal, hal
2	ὁ Ἀναστάσιος ὁ Δίκωρος	Anastasios Dikoros, keizer van 491 tot 518, zijn bijnaam was 'Dikoros' (lett. 'twee pupillen') omdat hij twee

		verschillende kleuren ogen zou hebben. Deze keizer speelt ook een rol in het verhaal in Tekst 5b. De keizer was niet bij iedereen populair, omdat hij een bepaalde stroming binnen het christelijke geloof aanhing, die afweek van de uiteindelijk dominante geloofsovertuiging in het Byzantijnse Rijk
	ὁ ἀποσελεντιάριος	oud-stiltebewaker, een 'silentiarius' was iemand aan het hof die als taak had orde en stilte te bewaren in het keizerlijk paleis
4	εἰκοστῷ ἐβδόμῳ	tel de aantallen bij elkaar op
4/7	ἡ ἀστραπή	bliksem
	τὸ παλάτιον	paleis, vergriekste benaming van het Latijnse palatium
5	εἶλω/εἰλέω	rondwentelen, let op: deponens

Opdracht XIX

1. In wat voor een vorm staat λέγεται in regel 1? Als je kijkt naar het onderwerp en de rest van de zin, hoe moet je dit woord dan vertalen?
2. In regel 4-5 staan enkele woorden die samen een bekende grammaticale constructie vormen. Welke is dat? Om welke woorden gaat het?

	ἀδημονέω	hier: angstig zijn
	ἀδημονούντος καὶ φεύγοντος	genitivus absolutus met verzwegen onderwerp (hij). Grammaticaal klopt deze zin niet helemaal, want hier begint een nieuwe zin met een nieuw onderwerp (ἡ ὁργὴ τοῦ θεοῦ), terwijl de vorige zin nog niet af is; daarvan was het onderwerp Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος ὁ ἀποσελεντιάριος, maar er is nog geen persoonsvorm geweest
6	ὁ κοιτωνίσκος	kamer
7	ἤγουν	dat wil zeggen

8	κεραυνώ	treffen met bliksem
	πυρίκαυστος	in vuur en vlam, <i>lett. 'verbrand in het vuur'</i>
	ἀπέθνησκεν	<i>vertaal als een onvoltooide handeling</i>
9	βάλλω φωνήν	een kreet slaken
9/11	ἡ μάνα	mama
9/12	ἡ αὔρα (τοῦ πυρός)	vlaag

Opdracht XX

1. Hoe verklaart de auteur de naam *Ma(g)naura*? Vind je dat een overtuigende verklaring? Waarom wel of niet? Wat zou nog een andere verklaring van de naam kunnen zijn? Tip: zoek eens naar Latijnse woorden voor 'groot', 'gouden' en 'hal'.
2. Dit verhaal over het gruwelijke einde van keizer Anastasios komt nergens anders voor. Hoe wordt de christelijke God gepresenteerd? Wat voor een beeld lijkt de schrijver te willen geven van keizer Anastasios en zijn dood, en waarom zou hij dat doen?

Afb. 10 Van enkele onder- en bovengrondse bouwwerken in de wijk Sultanahmet van Istanbul vermoeden archeologen dat het resten zijn van de *Magnaaura*. Dit bouwwerk (links) is een van die restanten. Op basis van oude teksten en archeologie is een digitale reconstructie van het beroemde gebouw gemaakt (rechts).